

УДК 338.48

Р.С. ГРЫГАРЧУК

магістрант

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Я. Купалы,
г. Гродна, Рэспубліка Беларусь*Навуковы кіраўнік – Карнялюк В.Р., канд. гіст. навук,
дацэнт кафедры турызма і культурнай спадчыны
Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы**Статья поступила 15 апреля 2020г.***ДА ПРАБЛЕМЫ ВYZНАЧЭННЯ ФІЛАСОФСКІХ
І ПСІХАЛАГІЧНЫХ АДМЕТНАСЦЯЎ НАСТАЛЬГІЧНАГА ТУРЫЗМУ**

У дадзеным артыкуле даследуецца праблематыка адсутнасці ўзаемасувязі паміж псіхалагічнымі даследаваннямі па настальгіі і настальгічным турызмам. З-за гэтага вялікая частка настальгічных турыстаў не ўлічваецца. Гэта вядзе да памяншэння ролі дадзенага віду турызму. У дадзеным артыкуле прыводзіцца гісторыя і сучасныя пазіцыі псіхалагаў да настальгіі як да псіхалагічнай з'явы. У заключнай частцы артыкула аўтарамі вызначаюцца групы людзей, якія могуць адносіцца да настальгічных турыстаў.

Ключавыя словы: настальгія, настальгічны турызм, генеалагічны турызм, турызм у Беларусі.

GRIGORCHUK R.S.

Undergraduates of the speciality «Cultural Heritage and Tourism»

Grodno State University named I. Kupala,
Grodno, Republic of Belarus*Scientific Adviser – Kornaliuk V.G., Cand. of Hist. Sc.,
Associate Professor at the Department of Tourism and Cultural Heritage,
Grodno State University named I. Kupala***TO THE ISSUE OF DETERMINING THE PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL
FEATURES OF NOSTALGIC TOURISM**

In the article we explore the problem of the lack of relationship between psychological research on nostalgia and nostalgic tourism. Because of this, nostalgic tourists are not taken into account. This leads to a decrease in the role of this type of tourism. This article presents the history and current positions of psychologists on nostalgia as a psychological phenomenon. The final part of the article defines the groups of people who should belong to nostalgic tourists.

Keywords: nostalgia, nostalgic tourism, genealogical tourism, tourism in Belarus

Нягледзячы на тое, што настальгічны турызм з'яўляецца адным з самых перспектывных напрамкаў, у сучаснай літаратуры не сфармавалася выразнага вызначэння настальгічнага турызму як з'явы. Звязана гэта, у

першую чаргу, з тым, што ў большасці крыніц яго не разглядаюць адасоблена, а вызначаюць як разнавіднасць альбо этнічнага, альбо этнакультурнага турызму. У англамоўнай літаратуры паняцце «настальгічны

туризм» суадносіцца з паняццем «genealogy tourism» (генеалагічны туризм). Гэта вядзе да таго, што часта рэальная колькасць настальгічных турыстаў прыніжана, а ў некаторых сітуацыях іх зусім не ўлічваюць. Адсутнасць аб'ектыўнай статыстыкі прыводзіць да таго, што роля настальгічнага турызму заніжаецца, а большасць праектаў яго развіцця застаюцца на пачатковай стадыі.

Для таго каб не забытацца, нам неабходна прывесці канкрэтнае вызначэнне, якім мы будзем карыстацца ў нашым даследаванні. У існай літаратуры найбольш часта можна сустрэць наступныя азначэнні:

1. «Настальгічны, або этнічны туризм – падарожжа на месца свайго нараджэння ці бацькоў, свайго гістарычнага пражывання, наведванне сваякоў або вывучэнне пэўнай этнічнай групы насельніцтва (іх жыцця, асаблівасцей культуры, побыту і г.д.)» [1, с. 246].

2. «Настальгічны туризм – паездкі да месца нараджэння, юнацтва, мінулага пражывання, да месцаў свайго паходжання» [2, с. 153].

3. «Настальгічны туризм – наведванне радзімы сваіх продкаў, абумоўленае жаданнем пазнаёміцца з мясцовай культурай, нават калі культура падобная на іх уласную» [3, с. 104].

У сувязі з адрозненнямі ў вызначэнні ўстае шэраг лагічных пытанняў: «Якая матывацыя павінна быць у настальгічнага турызму?», «Ці можа быць настальгія прывязана не да месца, а да часовага адрэзку?», «Ці можна настальгаваць па часе і месцы, дзе і калі ты не быў?» і г.д. Таксама гэтыя вызначэння не цалкам адпавядаюць псіхалагічнаму разуменню настальгіі. Для адказу на ўсе гэтыя пытанні і вырашэння пастаўленых праблем неабходна разабрацца ў прыродзе настальгіі, а таксама зразумець механізм яе ўзнікнення.

Калі казаць пра гісторыю настальгіі, то большасць даследчыкаў сыходзяцца ў меркаванні, што ўпершыню падобныя пачуцці апісаў Гамер у «Адысеі», галоўны герой, нягледзячы на вонкавы дабрабыт, сумуе і спрабуе вярнуцца ў Ітаку. Аднак упершыню ў навуковы абарот гэты тэрмін увёў у канцы XVII стагоддзя Ё. Хофер, гэтым тэрмінам ён апісваў паталагічныя змены ў арганізме швейцарскіх салдат і студэнтаў, якія вылечваліся пасля вяртання дадому [4, с. 6]. Але ён характарызаваў настальгію як праяву любові да свабоды і роднай краіны. У процівагу яму, амерыканскі ваенны лекар XIX стагоддзя, Т. Калхун, вызначыў настальгію як

ганебную хваробу, якая выяўляла адсутнасць мужнасці і непрагрэсіўныя адносіны да жыцця. Ён раіў для «лячэння» выкарыстоўваць «насмешкі і здзекі з боку іншых салдатаў, павелічэнне колькасці мужных маршаў і бітваў, і паляпшэнне асабістай гігіены, якая зрабіла б умовы для жыцця салдат больш сучаснымі». Згодна з ім гандляры, механікі, лодачнікі і іншыя прадстаўнікі рабочых прафесій пакутавалі настальгіяй нашмат менш, чым салдаты з сельскай мясцовасці, асабліва з фермерскіх сем'яў [5, с. 130].

Шматлікія лекары і псіхалагі XIX стагоддзя лічылі, што настальгія будзе вылечана дзякуючы ўсеагульнаму прагрэсу і развіццю медыцыны. З аднаго боку сітуацыя сапраўды змянілася, так як змянілася стаўленне да яе, яе эпідэмію ўжо не меркавалася перамагаць, а, наадварот, лічылася, што яна павінна распаўсюдзіцца як мага шырэй. Але з іншага боку прагрэс і гісторыя XX стагоддзя пагоршылі сітуацыю з настальгіяй, у першую чаргу, гэта звязана з масавай перадваеннай і пасляваеннай міграцыяй, што павялічыла колькасць патэнцыйных людзей з пачуццём настальгіі, а, па-другое, з развіццём кінематографа і масавай культуры, якія, рамантызацыяй мінулага, паўплывалі на фармаванне ўспамінаў чалавека пра мінулае. Таксама хуткае развіццё індустрыялізацыі і мадэрнізацыі павялічылі тэмп жыцця і, як следства, імкненне людзей да больш павольных рытмаў мінулага, пераемнасці сацыяльнай згуртаванасці і традыцый.

Доўгі час настальгія разглядалася як захворванне, але развіццё ў XX стагоддзі філасофіі і псіхалогіі прымусіла перагледзець стаўленне да настальгіі як з'яве. Французскі філосаф А. Бергсан у сваёй кнізе «Матэрыя і памяць» піша, што туга па Радзіме «можа дзейнічаць і будзе дзейнічаць, укараняючы сябе ў адчуванні сапраўднага, з якога яна запазычвае жыццёвую сілу» [6, с. 68]. Працягваючы яго ідэі, М. Хальбвакса вывёў тэзіс сацыяльнай абумоўленасці памяці і настальгіі як яе прадукту. Паводле дадзенага тэзису ўспаміны чалавека, у тым ліку і настальгічныя, з'яўляюцца рэканструкцыяй, а не рэпрадукцыяй ранейшага вопыту, з-за гэтага аднаўляльны гістарычны ход падзей можа быць недакладны і суб'ектыўны, што, у сваю чаргу, вядзе да ідэалізацыі мінулага, нават пры ўмове таго, што ў той момант часу чалавеку было дрэнна [7, с. 80]. Дадзенае сцвярджанне пацвярджае П. П. Блонскі, згодна з ім «вывучэнне плыні сапраўдных вобразаў паказала, што хоць першапачаткова

маюць тэндэнцыю узнікаць вобразы адмоўна-эмацыйна моцных уражанняў, але ў сваёй плыні вобразы развіваюцца не ў непрыемныя (тады яны цягнуць або перарываюцца), а наадварот [станоўчыя]» [8, с. 199]. У гэтым заключаецца парадокс настальгіі: чым мацней была страта, тым больш звышнамаганні па ўвекавечанні памяці пра яе, тым мацней аддаляецца мінулае, і тым больш яно падвяргаецца ідэалізацыі.

Дзякуючы розным даследаванням у XX стагоддзі з'явілася вялікая колькасць азначэнняў паняцця "настальгія", аднак, мы ў дадзенай працы будзем прытрымлівацца кананічнага вызначэння сучаснага тлумачальнага слоўніка:

Настальгія – балючая туга па радзіме ці мінуўшчыне, згубленаму, па сувязі з домам.

Сучасная навука працягвае даследаванне феномену настальгіі, і сёння ён разглядаецца з розных аспектаў:

1. Як спосаб палепшыць настрой. Паводле даследаванняў Крысціны Ірэн Батч, нягледзячы на тое, што туга ў рамках настальгіі як эмоцыя мае адмоўную канатацыю, яна цягне за сабой паляпшэнне настрою, якое вынікае з пачуцця цяпла да аб'екту, месца або часу. Схільнасць да настальгіі становіцца адбываецца на ўсіх этапах пераадолення цяжкасці. Адбываецца гэта з-за таго, што ўспаміны пра лепшыя часы становіцца адбываюцца на рэчаіснасці [9, с. 366]. З гэтага можна зрабіць выснову, што настальгія можа з'явіцца ахоўнай рэакцыяй чалавека на якую-небудзь цяжкасць.

2. Як спосаб павысіць сацыяльную ўзаемасувязь. Даследаванне суаўтараў 2008 года паказала, што ў выпадку, калі настальгія ўключае ўспамін пра людзей, з якімі вы былі блізкія, але не блізкія ў дадзены момант часу, то гэта пацягне за сабой неабходнасць падтрымкі сацыяльных сувязей. Таксама паводле дадзеных даследавання настальгія з'яўляецца прадуктам адсутнасці сацыяльных узаемасувязяў і адзіноты, і выконвае аднаўленчую функцыю [10, с. 1029]. Такім чынам, можна зрабіць выснову, што настальгія праяўляецца як зваротная рэакцыя на адзіноту. Для дадзенага падыходу паказальным будзе эксперымент праведзены групай навукоўцаў у 2014 годзе. Удзельнікам эксперыменту казалі, што ім трэба будзе невялікая гутарка з іншым чалавекам. Для гэтага ім далі два крэслы, адзін для сябе, а другі для суразмоўцы. Тыя ўдзельнікі эксперыменту, якія былі ўведзеныя ў настальгічны перажыванні, размяшчалі крэслы бліжэй адзін да

аднаго, чым тыя, якія такіх перажыванняў не адчувалі [11, с. 561].

3. Як спосаб забяспечыць экзістэнцыяльны сэнс. У артыкуле «Сіла мінулага: настальгія як асэнсаваны рэсурс» група навукоўцаў прыйшла да высновы, што для людзей, схільных да настальгіі, яна з'яўляецца дастатковай асновай для забеспячэння сэнсу жыцця. Далейшыя даследаванні пацвердзілі гэтую выснову, а таксама дазволілі сцвярджаць, што наяўнасць настальгіі дазваляе асабе засцерагчы сябе ад экзістэнцыяльнага рызыку [12, с. 460]. Дадзенае даследаванне паказвае, што ў этнічных і сацыяльных груп, якія больш чым іншыя схільныя да настальгіі, яе існаванне і рэалізацыя з'яўляецца жыццёва неабходнай для здаровага існавання асобы. Даследчык Э. Абейту выявіў, што ў эмацыйным стане тых, хто «пазбягае пазбягаць» часцей адбывала такія пачуцці, як любоў і давер, у адрозненні ад тых, хто пазбягаў настальгічных успамінаў. Узнікненне гэтых эмоцый давала магчымасці здабыць экзістэнцыяльны сэнс і надзею [13, с. 176].

4. Як спосаб забеспячэння псіхалагічнага росту і самаацэнкі. Даследаванні М. Болдуіна і М. Ландау паказалі, што людзі, схільныя да настальгіі, таксама схільны да паводзін, забяспечвальнаму псіхалагічнаму росту і, як вынік, павышэнне самаацэнкі. Такі чалавек судзіць сябе з іншымі людзьмі, месцамі і нават часовымі адрэзкамі. Яны хочуць даведацца больш пра тыя часы і месцы, у якіх яны ніколі не былі. Гэтыя факты становіцца ўплываюць на іх псіхалагічны дабрабыт [14, с. 413]. Гэта даследаванне паказвае, што чалавек здольны настальгаваць па тым часе і месцы, у якім ніколі не быў. Гэта даследаванне стварае сітуацыю, у якой выявіць настальгію як матыў, ў кананічным разуменні практычна немагчыма. Як прыклад, чалавек, які нарадзіўся ў 90-ыя гг. XX стагоддзя, у тэорыі, можа настальгаваць па савецкім перыяду. Паводле тэорыі сацыяльнай ідэнтычнасці, прапанаванай Тайфелем і Тэрнерам, людзі спрабуюць каталізіраваць сябе і іншых у розныя сацыяльныя катэгорыі па ўзросту, полу, культуры, становішчу ў грамадстве і інш [15, с. 39]. Удзельнікі кожнай з гэтых груп імкнуцца падтрымаць пазітыўную ідэнтычнасць і павысіць самаацэнку, з-за параўнання членаў сваёй групы, а таксама з сябрамі іншых груп [16, с. 141; 17, с. 31].

Існуе яшчэ вялікая колькасць пунктаў гледжання на настальгію як на псіхалагічную і сацыяльную з'яву, згодна з імі настальгію можна разглядаць як падман (псіхалагічная

рэакцыя, якая вядзе да скажэння гістарычных фактаў) [18, с. 239], як фізічны камфорт (забеспячэнне настальгіяй псіхалагічнага камфорту ўплывае на камфорт фізічны) [19, с. 14], і нават ў якасці палітычнай прылады (ідэялізаваў мінулага можа быць выкарыстанна як пабуджэнне да дзеянняў, якія прывядуць да сацыяльных і палітычных зменаў) [20, с. 7].

У некаторых расійскіх крыніцах існуе пазіцыя, з пункту гледжання якой, настальгія разглядаецца як аснова для забеспячэння гістарычнага вопыту. Прыхільнікі гэтай ідэі аргументуюць яе тым, што гісторыя – не толькі вопыт мінулага, але і вопыт адносін мінулага з сучаснасцю, і, наадварот, сапраўднага з мінулым. Аўтары суадносяць настальгію да мінулага з любоўю да мінулага. Згодна з Ф. Р. Анкерсміту: «Настальгія і настальгічны ўспамін паведамляе нам найбольш інтэнсіўны і найбольш сапраўдны вопыт мінулага» [21, с. 369]. Дзякуючы настальгічнаму ўспаміну прагматычнае стаўленне да мінулага замяняецца ў чалавека стаўленнем эстэтычным. Такі ўспамін ствараецца толькі дзеля самога ўспаміну. Аўтары сцвярджаюць, што «настальгічны ўспамін адрозніваецца ад звычайнага тым, што апошні ёсць мінулы вопыт, а першы – вопыт мінулага. Настальгія – не вяртанне мінулага, а туга па немагчымасці такога вяртання» [22, с. 116]. Юрый Аляксандравіч Левада адзначаў, што «колькі б людзі ні шкадавалі аб нейкім мінулым, яны жывуць сённяшнімі інтарэсамі і спадзяваннямі. Самая вострая туга па мінуламу далёка не заўсёды раўназначна імкненню туды вярнуцца. Грамадская палеміка вакол узораў і устаноў, якія маюць месца ў гістарычным мінулым, служыць, хутчэй за ўсё, сродкам самавызначэння, самаапраўдання, размежавання і г.д. сучасных грамадскіх сіл» [23, с. 7].

Калі разглядаць настальгію ў яе першапачатковым паняцці як тугу па радзіме, то ёй схільныя у першую чаргу, імігранты, людзі, якія па розных прычынах павінны былі пакінуць месца сваёй гістарычнай радзімы. Даследаванні, праведзеныя ў Каліфарнійскім універсітэце, паказалі, што людзі, якія пераехалі ў ЗША, нашмат часцей ўпадаюць у дэпрэсіўны стан, чым іх суайчыннікі, якія пражываюць на радзіме. Як не дзіўна, але, згодна з дадзеным даследаваннем, група, якая найбольш схільна да настальгіі – маладыя людзі ва ўзросце ад 18 да 25 гадоў. Менавіта ў іх часцей за ўсё назіраюцца схільнасці да самагубства, няро-

выя зрывы, а таксама некантралюемыя прыпадкі агрэсіі, выкліканыя настальгіяй. Настальгічныя эмоцыі, як правіла, і з'яўляюцца прычынай для аб'яднання імігрантаў у дыяспары, гэта спроба мінімізаваць «адрыў» ад радзімы. Аднак не трэба забывацца на тое, што настальгія нятоесная адна стрэсавым і крызісным станам. Галоўнае адрозненне складаецца ў «расстройстве самаўспрымання сувязі са сваім мінулым, парыве пачуць сувязі са звыклым асяроддзем, як геаграфічным, так і сацыякультуральным (звычаі, мова, службовае і прафесійнае становішча, роднасныя і сяброўскія адносіны і г.д.)» [24, с. 45]. Перавага настальгічных перажыванняў у маладых людзей, асабліва ў апошнія дзесяцігоддзі, можа тлумачыцца дзвюма прычынамі. Па-першае, гэта спроба збліжэння са старэйшымі пакаленнямі праз іх успамін і саўдзел у гэтых успамінах. Па-другое, творчы і прафесійны крызіс, які вядзе да расчаравання ў рэчаіснасці і спробы праз настальгію вярнуцца ў бесклапотнае дзяцінства.

Каб зразумець феномен настальгіі, трэба зразумець механізмы яе ўзнікнення. Яны вельмі складаныя, бо з'яўляюцца вынікам шматфактарнага ўплыву, якія рэалізуюцца ў кожным асобным выпадку індывідуальна. Гэтыя механізмы цесна звязаны з наступствамі стрэсу з-за разрыву з ранейшым асяроддзем жыцця (людзьмі, краінай, навакольным грамадствам, прыродай, грамадскім ладам, мовай і інш.) і абумоўлены псіхічным напружаннем, якое суправаджаецца адчуваннем беззваротнасці згубленага мінулага, якое ўжо немагчыма звязаць з сучаснасцю. Прычынай ўзнікнення настальгіі можа быць любая драбнютка дэталі. У кнізе «Будучыня настальгіі» прафесара Гарвардскага універсітэта, С. Бийом, апісаны выпадак, як пажылая пара вярнулася ў родны горад сваіх бацькоў – Кенігсберг, сучасны Калінінград. Мужчына і жанчына, гуляючы па Калінінграду, не пазнавалі яго, настолькі ён змяніўся, але спусціўшыся да ракі, іх вярнуў ў дзяцінства пах сена і дзьмухаўцоў [25, с. 141]. Гэтая сітуацыя паказвае, што настальгію выклікае не канкрэтнае месца або час. Гэта комплекс успамінаў, якія захаваліся ў чалавечай памяці, можа быць і скажона. Каб задаволіць настальгічную тугу трэба ўзнавіць навакольнае становішча не толькі візуальна, але і выкарыстоўваючы пахі, гукі і нават густы.

Праблема рэалізацыі настальгічных пачуццяў заключаецца ў тым, што часта

насталгуючы па людзях, якія знаходзяцца ва ўсіх кропках зямлі, цяжка сфармуляваць чаго канкрэтна хочаш і чакаеш. Гэта прыводзіць да таго, што арганізатары настальгічнага турызму павінны прадугледжваць жадання кліентаў і быць гатовымі да выканання самага вытанчанага патрабавання.

Таксама стварае праблему той факт, што настальгія некаторымі людзьмі лічыцца слабасцю і нават абразай. Связанно гэта з тым, што ў ЗША, у эмігранцкіх колах яна пачала ўспрымацца як адрачэнне ад асабістай адказнасці, этычная і эстэтычная паразы, прызнанне няправільнасці сваіх дзеянняў. Асабліва гэта выяўлена сярод людзей, якія былі вымушаныя іміграваць з-за складаных асабістых і палітычных абставінаў, у іх тэма настальгіі з'яўляецца табуаванай. Ч. Майер, кажучы аб настальгіі, адзначае, што «яна таксама ставіцца з памяццю, як кітч з мастацтвам» [26, с. 37]. А. М. Камму піша: «Настальгія, па сутнасці, гісторыя, вычышчальная ад віны. «Спадчына» – гэта нешта, што напаўняе нас гонарам, а не сорамам» [27, с. 115]. Аднак, на шчасце, сёння сітуацыя змяняецца, і сярод маладых людзей настальгія пераважна мае станоўчую канатацыю.

З самага словазлучэння зразумела, што асноўны матыў настальгічнага турызму – гэта, як не dziўна, настальгія. Таму рэзюмуючы ўсе вышэйназваныя даследаванні і погляды на настальгію нам неабходна вызначыць яе прадмет для таго, каб зразумець, як усё ж такі выглядае мэтавая аўдыторыя настальгіі і настальгічнага турызму, і паспрабаваць адказаць на пытанні, пастаўленыя ў пачатку кірунку. Што тычыцца настальгіі, найбольш удала, на наш погляд, яе вызначыла С. Бийом: «Настальгія (ад νόστος – вяртанне дадому і άλγος – туга) – гэта імкненне да дома, якога больш няма ці ніколі не існавала. Настальгія – пачуццё страты і зрушэння, але, акрамя таго, гэта раман з уласнай фантазіяй. Настальгічная каханне можа выжыць толькі ў адносінах на вялікай адлегласці» [28, с. 9]. Гэта значыць настальгуючы чалавек – чалавек, які, па розных прычынах, апынуўся далёка ад аб'екта сваёй настальгіі. Ён не ўкладаецца ў канкрэтныя рамкі, чалавек, які настальгуе, можа быць любога ўзросту, полу, нацыі, сацыяльнага становішча і фінансавага дастатку. Ён можа настальгаваць, як па месцы, так і па часовым адрэзку. Зацвярджаючы, якое абвешчае, што нельга настальгаваць па месцы або часу, у якім ты не быў, на самай справе не працуе. Таксама няслушным з'яўляецца зацвярджанне, што настальгія мо-

жа быць выклікана толькі да сваёй радзімы або радзіме нашых продкаў, напрыклад, чалавек пабываўшы ў Рыме 20 гадоў таму, можа настальгаваць па, так званай, атмасферы Рыма. Мы можам настальгаваць па выявам, якія выкліканы нашымі старэйшымі сваякамі або нават масавай культурай. У дадзенай сітуацыі працуе эмпатыя, гэта спроба нашага саўдзелу з успамінамі іншых людзей.

Нягледзячы на доўгую гісторыю даследавання настальгіі, а таксама вялікую колькасць навуковых прац і існуючых пунктаў гледжання, вучоныя сыходзяцца ў меркаванні, што дадзены псіхалагічны аспект яшчэ слаба вывучаны і патрабуе больш дэталёвага вывучэння. Усе вышэйназваныя аспекты, вызначэння, прааналізаваныя намі, на наш погляд, не з'яўляюцца вычарпальнымі. Справа ў тым, што, калі выкарыстоўваць іх, то велізарная частка патэнцыйных турыстаў, якія настальгуюць, будзе адкінутая.

Калі казаць пра сучасную Беларусь, то існуе вялікая колькасць сацыяльных і этнічных груп, якія могуць па розных прычынах адчуваць настальгію да гэтай тэрыторыі. Гэта дыяспары беларусаў і іх нашчадкі, якія пражываюць у большасці краін свету, ад Расіі да Аргенціны. Гэта народы і этнасы, якія пражывалі на гэтай тэрыторыі, але павінны былі пакінуць яе па розных прычынах, такія як: татары, немцы, габрэі, палякі і многія іншыя. Гэта людзі, большая частка жыцця якіх, прыйшла на часы СССР і якія настальгуюць па Беларусі як па адной з саюзных рэспублік. Тут мы б хацелі зрабіць заўвагу, што ўсе прапановы, якія будуць тычыцца развіцця гэтага віду турызму ў настальгуючых па СССР, гэта толькі прапановы максімальна выкарыстоўваць сучасную беларускую рэчаіснасць, а не спроба абяліць і вярнуць эпоху СССР. Акрамя таго гэта велізарная колькасць іншых людзей, якія маюць свае ўласныя суб'ектыўныя матывы, і прадбачыць іх вельмі складана.

Спіс літаратуры

1. Кольцова, О. А. Состояние и перспективы развития ностальгического туризма в Беларуси для еврейской диаспоры / О. А. Кольцова // Беларусь в современном мире : материалы VI Междунар. науч. конф. студентов, аспирантов и молодых ученых, Гомель, 26 апр. 2013 г. / Гомел. гос. техн. ун-т ; редкол.: В. В. Кириенко (гл. ред.) [и др.]. – Гомель, 2013. – С. 246–248.

2. Егоренков, Л. И. Введение в технологию туризма / Л.И. Егоренков. – Москва : Финансы и статистика, 2009. – 304 с.
3. Russel, D. W. Nostalgic tourism / Dale W. Russel // *Journal of Travel & Tourism Marketing*. – 2008. – Vol. 25, № 2. – P. 103–116.
4. Ясперс, К. Собрание сочинений по психопатологии : в 2 т. / К. Ясперс. – 2-е изд. – Москва : Издательский центр «Академия»; СПб.: «Белый Кролик», 1996. – Т.1 : Ностальгия и преступления. Бред ревности. Методы проверки интеллекта и понятие деменции. К анализу ложных восприятий – 352 с.
5. Calhoun, Th. Nostalgia as a Disease of Field Service / Th. Calhoun // *Medical and Surgical Reporter*. – 1864. – P. 130.
6. Бергсон, А. Творческая эволюция. Материя и память / А. Бергсон ; пер. с фр. М. А. Булгакова. – Минск : Харвест, 1999. – 1408 с.
7. Хальбвакс, М. Социальные рамки памяти / М. Хальбвакс ; пер. с фр. С.Н. Зенкиной. – Москва : Новое издательство, 2007. – 348 с.
8. Блонский, П. П. Память и мышление / П. П. Блонский. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.
9. Batcho, K. I. Nostalgia: retreat or support in difficult times? / K. I. Batcho // *The American Journal of Psychology* – 2013. Vol. 126, № 3. – P. 355–367.
10. Counteracting loneliness: On the restorative function of nostalgia / X. Zhou [et al.] // *Psychological Science*. – 2008. – Vol. 19, № 10. – P. 1023–1029.
11. The Mnemonic Mover: Nostalgia Regulates Avoidance and Approach Motivation / E. Stephan [et al.] // *Emotion*. – 2014. – № 14. – P. 545–561.
12. The power of the past: Nostalgia as a meaning-making resource / C. Routledge [et al.] // *Memory*. – 2012. – Vol. 20, № 5. – P. 452–460.
13. Baldwin, M. Exploring nostalgia's influence on psychological growth / M. Baldwin, M.J. Landau // *Self and Identity*. – 2014. – Vol. 13 № 2. – P. 162–177.
14. Attachment-Related Avoidance and the Social and Agentic Content of Nostalgic Memories / A.A. Abeyta [et. al] // *Journal of Social and Personal Relationships*. – 2015. – № 32. – P. 406–413.
15. Tajfel, H. Social Psychology of Intergroup Relations / H. Tajfel // *Annual Review of Psychology*. – 1982. – № 33. – P. 1–39.
16. Tajfel, H. Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations / H. Tajfel. – Waltham : Academic Press, 1978. – 328 p.
17. Taylor, D. Citizenship and social power / D. Taylor // *Critical social policy*. – 1989. – № 26. – P. 19–31.
18. Hook, D. Screened history: Nostalgia as defensive formation / D. Hook // *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*. – 2012. – Vol. 18, № 26. – P. 225–239.
19. Tierney, J. What Is Nostalgia Good For? Quite a Bit, Research Shows / J. Tierney // *The New York Times*. – July 9, 2013. – P. 12–14.
20. Routledge, C. Approach With Caution: Nostalgia Is a Potent Political Agent / D. Hook // *Undark Magazine*. – October 31, 2017. – P. 6–7.
21. Анкерсмит, Ф. Р. История и тропология: взлет и падение метафоры / Ф.Р. Анкерсмит ; пер. с англ. М. Кукарцева. – Москва : Прогресс-Традиция, 2003. – 496 с.
22. Герасимов, О. В. Ностальгия и антропологические основания исторического прошлого опыта / О. В. Герасимов // *XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего*. – 2014. – № 2. – С. 115–119.
23. Левада, Ю. А. «Человек ностальгический»: реалии и проблемы / Ю. А. Левада // *Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены*. – 2002. – № 6. – С. 7–13.
24. Недува, А. А. Психология и психопатия ностальгии у эмигрантов / А. А. Недува // *Психиатрия*. – 2013. – № 2. – С. 44–47.
25. Майоров, В. Место жизни / В. Майоров // *Смена*. – 1993. – № 6. – С. 138–147.
26. Maier, Ch. The End of Longing? Notes Towards a History of Postwar German National Longing // Paper presented at the Berkeley Center for German and European Studies. – 1998. – 142 p.
27. Kammen, M. Mystic Chords of Memory / M. Kamen. – New-York : Vintage, 1991. – 688 p.
28. Бойм, С. Будущее ностальгии / С. Бойм ; пер. с англ. Стругача А. – Москва : Новое литературное обозрение, 2019. – 840 с.

References

1. Kol'tsova A.O. Sostoianie i perspektivy razvitiia nostalgicheskogo turizma v Belarusi dlia evreiskoi diaspory [Status and development prospects of nostalgic tourism in Belarus for the Jewish diaspora]. *Belarus'*

- v sovremennom mire : materialy VI Mezhdunar. nauch. konf. studentov, aspirantov i molodykh uchenykh* [Belarus in the modern world: materials of the VI Intern. scientific conference of students, graduate students and young scientists]. Gomel', 26 apr. 2013. / Gomel. gos. tekhn. un-t ; redkol.: V. V. Kirienko (gl. red.) [i dr.]. Gomel', 2013, pp. 246–248. (In Russian)
2. Egorenkov, L. I. *Vvedenie v tekhnologiiu turizma* [Introduction to tourism technology]. Moskva, Finansy i statistika, 2009, 304 p. (In Russian)
  3. Russel D. W. Nostalgic tourism. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 2008, Vol. 25, no. 2, pp. 103–116.
  4. Iaspers K. *Sobranie sochinenii po psikhopatologii : v 2 t. T.1 Nostal'giia i prestupleniia. Bred revnosti. Metody proverki intellekta i poniatie dementsii. K analizu lozhnykh vospriiatii* [Collected Works on Psychopathology. Vol. 1. Nostalgia and crime. The delirium of jealousy. Intelligence testing methods and the concept of dementia. To the analysis of false perceptions]. Moskva, Izdatel'skii tsentr «Akademiia», Saint Petersburg, «Belyi Krol'ik», 1996. (In Russian)
  5. Calhoun Th. Nostalgia as a Disease of Field Service. *Medical and Surgical Reporter*, 1864, 10 of February, p. 130.
  6. Bergson A. *Tvorcheskaia evoliutsiia. Materiia i pamiat'* [Creative evolution. Matter and memory]. Minsk, Kharvest, 1999, 1408 p. (In Russian)
  7. Halbwachs M. *Sotsial'nye ramki pamiat'* [Social memory framework] Moskva, Novoe izdatel'stvo, 2007, 348 p. (In Russian)
  8. Blonskii, P.P. *Pamiat' i myshlenie* [Memory and thinking]. Saint Petersburg, Piter, 2001, 288 p.
  9. Batcho K.I. Nostalgia: retreat or support in difficult times? *The American Journal of Psychology*, 2013, Vol. 126, no. 3, pp. 355–367.
  10. Xinyue Zhou, Constantine Sedikides, Tim Wildschut, Ding-Guo Gao. Counteracting loneliness: On the restorative function of nostalgia. *Psychological Science*, 2008, Vol. 19, no. 10, pp. 1023–1029.
  11. Elena Stephan, Tim Wildschut, Constantine Sedikides, Xinyue Zhou, Wuming He, Clay Routledge, Wing-Yee Cheung, Ad Vingerhoets. The Mnemonic Mover: Nostalgia Regulates Avoidance and Approach Motivation. *Emotion*, 2014, Vol. 14, no. 3, pp. 545–561.
  12. Clay Routledge, Tim Wildschut, Constantine Sedikides, Jacob Juhl, Jamie Arndt. Memory, Vol. 20, no. 5, pp. 452–460.
  13. Baldwin M., Landau M.J. Exploring nostalgia's influence on psychological growth. *Self and Identity*, 2014, Vol. 13, no. 2, pp. 162–177.
  14. Andrew A. Abeyta, Clay Routledge, Christina Roylance, Tim Wildschut, Constantine Sedikides. Attachment-Related Avoidance and the Social and Agentic Content of Nostalgic Memories. *Journal of Social and Personal Relationships*, 2015, vol. 32, pp. 406–413.
  15. Tajfel H. Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 1982, vol. 33, pp. 1–39.
  16. Tajfel H. Differentiation between Social Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations. Waltham, Academic Press, 1978, 328 p.
  17. Taylor D. Citizenship and social power. *Critical social policy*, 1989, vol. 26, pp. 19–31.
  18. Hook D. Screened history: Nostalgia as defensive formation. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 2012, Vol. 18, no. 26, pp. 225–239.
  19. Tierney J. What Is Nostalgia Good For? Quite a Bit, Research Shows. *The New York Times*, 9 jf July, 2013, pp. 12–14.
  20. Routledge C. Approach With Caution: Nostalgia Is a Potent Political Agent. *Undark Magazine*, 31 of October, 2017, pp. 6–7.
  21. Ankersmit F. R. *Istoriia i tropologiia: vzlet i padenie metafor* [History and tropology. The rise and fall of metaphor]. Moskva, Progress-Traditsiia, 2003, 496 p. (In Russian)
  22. Gerasimov O.V. *Nostal'giia i antropologicheskie osnovaniia istoricheskogo proshlogo opyta* [Nostalgia and anthropological foundations of the historical past experience]. *XXI vek: itogi proshlogo i problemy nastoiashchego* [XXI century: results of the past and problems of the present], 2014, vol. 2, pp. 115–119. (In Russian)
  23. Levada Iu.A. «Chelovek nostal'gicheskii»: realii i problemy [«Nostalgic man»: realities and problems]. *Monitoring obshchestvennogo mneniia: ekonomicheskie i sotsial'nye peremeny* [Public Opinion Monitoring: Economic and Social Change], 2002, vol. 6, pp 7-13. (In Russian)
  24. Neduva A.A. *Psikhologiia i psikhopatiia nostal'gii u emigrantov* [Psychology and psychopathy of nostalgia in emigrants].

- Psikhiatriia* [Psychiatry], 2013, vol. 2, pp. 44–47. (In Russian)
25. Maiorov V. *Mesto zhizni* [Place of life]. *Smena* [Change], 1993, vol. 6, pp. 138–147. (In Russian)
26. Maier Ch. The End of Longing? Notes Towards a History of Postwar German National Longing. Paper presented at the Berkeley Center for German and European Studies, 1998, 142 p.
27. Kammen M. *Mystic Chords of Memory*. New-York, Vintage, 1991, 688 p.
28. Boim S. *Budushchee nostal'gii* [The future of nostalgia]. Moskva, Novoe literaturnoe obozrenie, 2019, 840 p. (In Russian)

Received 15 April 2020